

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐและหลักการตรวจสอบค้นหาความจริง
ของการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง
Public prosecution and Examination Principle in Pre-trial procedure

ชัชชัย ยุระพันธุ์¹ ณัฏชาธิพัชร คิส²
Chatchai Urapan¹ Natchaphat Kiss²

Received: Mar 15, 2023 Revised: Aug 23, 2024 Accepted: Sep 16, 2024

¹ อาจารย์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

¹ Lecturer, Faculty of Law, Thaksin University, Songkhla, 90000

Email address: chatchai.u@tsu.ac.th

² อาจารย์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ พัทลุง 93210 Lecturer,

² Lecturer, Faculty of Law, Thaksin University, Phatthalung, 93210

E-mail address: natcha.h@tsu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐและหลักการตรวจสอบค้นหาความจริงของการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง

จากการศึกษาพบว่า หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐและหลักการตรวจสอบค้นหาความจริงสัมพันธ์กันในแง่ที่ว่าหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้นมองว่าการรักษาความสงบเรียบร้อยเป็นหน้าที่ของรัฐ การดำเนินคดีอาญาซึ่งเป็นคดีเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยจึงต้องอาศัยหลักการตรวจสอบค้นหาความจริง เพื่อให้ความจริงที่รัฐทราบถูกต้องตรงกับความจริงของเรื่องราวที่เกิดขึ้นให้ได้มากที่สุดอันเป็นความจริงในเนื้อหา (ความจริงแท้) ภายใต้กฎหมายคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาเพื่อยกผู้ต้องหาเป็นประธานในคดี กรณีจึงต่างจากการดำเนินคดีแพ่งที่ค้นหาความจริงด้วยหลักต่อสู้ อันเป็นผลให้ได้ความจริงแต่เพียงตามแบบพิธี โดยเฉพาะความจริงที่ได้จากการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องซึ่งพนักงานอัยการเป็นแต่เพียงโจทก์ตามรูปแบบที่มีได้เป็นคู่แพ้นะกับจำเลยอย่างแท้จริงนั้นเป็นสิ่งสำคัญ ในอันจะทำให้รัฐสามารถใช้มาตรการต่าง ๆ เช่น การลงโทษ การปล่อยตัวผู้บริสุทธิ์ ในการแก้ไขปัญหาของสังคมที่เกิดจากการกระทำความผิดอาญาตามหน้าที่ของรัฐได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้องและเหมาะสม การดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องโดยปราศจากพยานหลักฐานที่รัดกุมเพียงพอแล้วฟ้องจำเลยให้ไปต่อสู้คดีในชั้นศาล เพื่อให้ได้มีการพิจารณาคดีในชั้นศาลโดยผู้พิพากษาเป็นผู้ตัดสินเพียงหลักต่อสู้จึงไม่ถูกต้อง

คำสำคัญ: หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ, หลักการตรวจสอบค้นหาความจริง, การดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง

Abstract

The purpose of this article is to study the Problem situation of the principles of state criminal prosecution and the principles of investigation in criminal cases of criminal prosecution before prosecution.

According to the findings of the study, the principles of public prosecution and investigation are related in the sense that the principle of public prosecution views the maintenance of public order as a duty of the state. Criminal proceedings, which are cases involving peace and order, must rely on the investigation principle to discover the truth. so that the truth that the state knows is correct and matches the truth of the story as much as possible which is true in the content (truth). Under the law protecting the accused's rights, the accused is elected as the chairman of the case. The case differs from civil litigation that seeks the truth through the principle of fighting. As a result, the truth can only be obtained through the ceremony. Specifically, the truth obtained from criminal proceedings in the class before sued, in which the prosecutor is only the plaintiff in the form of a losing partner with the defendant. To allow the state to take various measures such as punishment and the release of innocent people, to quickly, accurately, and appropriately resolve social problems caused by criminal offenses in accordance with the duties of the state. Pre-trial criminal proceedings were initiated without sufficient evidence, and the defendant was then sued to fight the case in court. It is not correct for the case to be tried in court where the judge is the judge as the combat.

Keywords: Public prosecution, Examination Principle, Pre-trial procedure

บทนำ

ความผิดทางอาญา (กฎหมายอาญา) มีขึ้นเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยภายในสังคมเมื่อเกิดการกระทำความผิดทางอาญา ย่อมเกิดความไม่สงบเรียบร้อยขึ้นภายในสังคม รัฐมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคมโดยการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้กระทำ (การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ) การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐในชั้นก่อนฟ้อง ต้องมีการตรวจสอบค้นหาความจริงที่ละเอียด ถี่ถ้วน รัดกุม รอบคอบ และรอบด้าน ฯลฯ เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของผู้กระทำซึ่งเป็นพลเมืองคนหนึ่งของสังคมที่จะไม่ถูกดำเนินคดีอาญาโดยไม่จำเป็น

การบัญญัติกฎหมายวิธีสบัญญัติเป็นการกำหนด “วิธีการทางกฎหมาย” ซึ่งมีขึ้นเพื่อให้สังคมได้รับประโยชน์จากกฎหมายสารบัญญัติได้อย่างเต็มที่ [1] วิธีการทางกฎหมายภายใต้แนวคิดของการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐตามระบบกล่าวหาในแบบของภาคพื้นยุโรปซึ่งมีหลักสำคัญในเรื่องของการทำงานร่วมกันอย่างเป็นภาววิสัยในการตรวจสอบค้นหาความจริงแท้ก็เช่นกัน แม้ประเทศไทยจะได้เป็นผู้คิดค้นและพัฒนาหลักการดังกล่าวขึ้นมาด้วยตนเอง แต่การรับเอาหลักการเช่นนี้เข้ามาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ผู้ศึกษากฎหมายย่อมต้องมีความเข้าใจที่ลึกซึ้งถึงปรัชญาของระบบและมีทัศนคติต่อหน้าที่ที่ถูกต้องเพื่อให้สามารถปฏิบัติได้ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายอย่างไม่ผิดเพี้ยนมิฉะนั้นจะเกิดความผิดพลาดจากการที่รับเอากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจากต่างประเทศมาเพียงรูปแบบโดยไม่ได้นำใจถึงระบบทางความคิดเบื้องหลังการบัญญัติเป็นตัวบทกฎหมาย บทความนี้จึงเรียบเรียงขึ้นเพื่ออธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในส่วนที่เกี่ยวกับการหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐและหลักการตรวจสอบค้นหาความจริงของการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตลอดจนเพื่อศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจาก 2 หลักการดังกล่าวในอันจะทำให้เกิดความเข้าใจและการใช้กฎหมายที่ถูกต้อง โดยแบ่งการนำเสนอแบ่งการนำเสนอเนื้อหาออกเป็น 3 หัวข้อ ได้แก่ หัวข้อที่ 1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ หัวข้อที่ 2 หลักการตรวจสอบค้นหาความจริงของการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง และหัวข้อที่ 3 บทวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐและหลักการตรวจสอบค้นหาความจริงของการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง โดยแต่ละหัวข้อมีรายละเอียดดังจะได้บรรยายต่อไป

1. หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ

การดำเนินคดีอาญาตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้น อาศัยหลักการตรวจสอบความจริงแท้ (Examination Principle) ซึ่งต่างจากการดำเนินคดีแพ่งที่อาศัยหลักการตกลง (Negotiation Principle) [2] เนื่องจากในคดีแพ่งเป็นปัญหาระหว่างบุคคล ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในทางทรัพย์สินของเอกชน อันเป็นเรื่องของประโยชน์ส่วนบุคคลที่รัฐเข้ามาจัดการดูแลให้ การดำเนินคดีจึงมีเรื่องของภาระการพิสูจน์ให้ศาลเชื่อ เนื่องจากในการพิพากษาต้องอาศัยพื้นฐานของข้อเท็จจริงจากกระทำของคู่ความคดีแพ่งจึงมีการค้นหาความจริงกันด้วยการต่อสู้ระหว่างคู่ความอย่างแท้จริง ในขณะที่ศาลจะวางเฉยและควบคุมกติกาเพื่อให้

การต่อสู้เป็นไปอย่างเท่าเทียมเป็นหลัก โดยจะเห็นว่ากรณีหากตกลงกันได้ระหว่างคู่ความคดีความย่อมไม่เกิด การดำเนินคดีแพ่งจึงเริ่มเมื่อคู่ความนำคดีขึ้นสู่ศาลแล้วเท่านั้น นอกจากนี้ในคดีแพ่งแม้ศาลจะมีคำตัดสินไปแล้ว คู่ความก็ยังสามารถตกลงให้แตกต่างไปจากคำพิพากษาได้เสมอ (เว้นแต่คดีแพ่งในส่วนที่มีประโยชน์ของ ส่วนรวมเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น “ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดี” เช่นนี้ศาลมีอำนาจ ยกขึ้นมาวินิจฉัยได้เองเมื่อพบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 198 ทวิ วรรคแรก ซึ่งเป็นการค้นหาความจริงในเชิงรุกเช่นเดียวกับการดำเนินคดีอาญา เนื่องจากเป็นกรณีที่รัฐไม่อาจละเลยหน้าที่รักษา ความสงบเรียบร้อยของตนได้เช่นเดียวกับการดำเนินคดีอาญา [3]

การบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายแพ่งนั้นเป็นเรื่องของประโยชน์ส่วนบุคคลจึงไม่สำคัญ เท่าการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายอาญาที่ต้องการความจริงแท้หรือความจริงตามเนื้อหา [4] เพื่อแก้ปัญหา สังคม ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับประโยชน์ของสังคมส่วนรวม ที่ต้องอาศัยกลไกของรัฐเข้ามาดำเนินการ ภายใต้ มาตรการที่เหมาะสมในการบริหารจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดอาญา โดยจะปล่อยให้ การ ค้นหาความจริงเป็นไปในลักษณะของการต่อสู้ระหว่างคู่ความดังเช่นคดีแพ่งมิได้

ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public prosecution) ที่รัฐเป็นผู้มีหน้าที่รักษาความ สงบเรียบร้อยนั้น ใช้การตรวจสอบค้นหาความจริง (Examination Principle) ซึ่งการตรวจสอบค้นหาความจริง จะต้องกระทำ 2 ชั้น คือ ชั้นศาลและชั้นก่อนฟ้องที่พนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบ โดยพนักงานอัยการเป็น โจทก์ในคดีตามแบบพิธีเท่านั้น กล่าวคือ ไม่ได้ดำเนินคดีเพื่อการต่อสู้เอาผิดจำเลย โดยจะเห็นว่าในการ ตรวจสอบค้นหาความจริงนั้นต้องรวบรวมพยานหลักฐานทั้งที่เป็นผลดีและเป็นผลร้ายแก่จำเลย เพื่อเผยความ จริงแท้ออกมาในลักษณะของผู้ผดุงความยุติธรรมซึ่งการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องเป็นไปในลักษณะของ การอำนวยความยุติธรรมโดยรัฐที่ไม่มีคู่พิพาท จึงไม่จำเป็นต้องกังวลเรื่องความเป็นกลางเนื่องจากไม่ต้องเกรง ว่าจะไปเข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดในการต่อสู้ แต่การดำเนินคดีจะเป็นไปในลักษณะของการพิจารณาพยานหลักฐาน “ตามเนื้อหา” หรือที่เรียกว่า ความเป็นภาววิสัย ซึ่งหัวใจสำคัญของกระบวนการเป็นเรื่องของการที่ทุกองค์กรมี หน้าที่ตรวจสอบการทำงานซึ่งกันและกันระหว่างองค์กร และการร่วมกันค้นหาความจริงในเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง กับตัวบุคคลและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง (ความจริงแท้) อย่างกระตือรือร้นโดยไม่ผูกติดอยู่กับคำร้องขอของผู้ใด

นอกจากนี้ เมื่อไม่จำเป็นต้องรักษาความเท่าเทียมในการต่อสู้ การค้นหาความจริง จึงสามารถใช้ทุกวิธีการอันชอบด้วยกฎหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งความจริงเหล่านั้น โดยมีหลักเกณฑ์ข้อห้ามเพียง ประการเดียว คือ วิธีการในการได้มาซึ่งความจริงดังกล่าวจะต้องไม่ทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยตกเป็นกรรมในคดี [5] หรือกล่าวอีกนัยคือ ต้องยกผู้ต้องหาเป็นประธานในคดี (การไม่ตกเป็นวัตถุของการชักฟอกค้นหาความจริง แต่เป็นหนึ่งในผู้ร่วมค้นหาความจริงในคดี มีความเป็นมนุษย์ ซึ่งสิทธิมนุษยชนได้รับการคุ้มครองเต็มที่ เช่น สิทธิที่จะได้รับทราบข้อกล่าวหา สิทธิที่จะไม่ปรักปรำตนเอง เป็นต้น) ซึ่งระบบนี้ประเทศไทยเลือกใช้มาตั้งแต่

การปฏิรูปกฎหมายในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ตามระบบกล่าวหาของ Civil Law ซึ่งเป็นแบบของภาคพื้นยุโรป [6]

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยนั้นยึดหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ แม้จะยอมให้ผู้เสียหายเป็นโจทก์ได้อย่างกว้างขวางและแยกจากการฟ้องคดีโดยพนักงานอัยการอย่างเป็นเอกเทศ โดยนักกฎหมายฝ่ายที่เห็นด้วยกับการอนุญาตให้ผู้เสียหายฟ้องคดีให้เหตุผลว่า จะเป็นการถ่วงดุลอำนาจการฟ้องคดี [7] ในกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดี ซึ่งผู้เสียหายยังคงมีสิทธิที่จะนำคดีขึ้นสู่ศาล จากการฟ้องคดีนั้นด้วยตนเอง เพื่อป้องกันการสั่งไม่ฟ้องคดีโดยทุจริตหรือทำหน้าที่โดยบกพร่อง อย่างไรก็ตามการฟ้องคดียังคงเป็นหน้าที่ของรัฐเป็นหลัก [8] เพียงแต่การฟ้องคดีอาจทำควบคู่ไปกับการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 และมาตรา 34 ซึ่งพิจารณาได้จากการที่กฎหมายวางหลักให้พนักงานอัยการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมได้เสมอในคดีอาญาที่ไม่ใช่ความผิดต่อส่วนตัว และสามารถร้องขอต่อศาลเพื่อให้ผู้เสียหายหยุดทำให้เสียรูปคดีที่ตนเข้าร่วมได้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 31 และมาตรา 32

2. หลักการตรวจสอบความจริงของการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง

การดำเนินคดีอาญา คือ “การตรวจสอบค้นหาความจริงของเรื่องที่มีการกล่าวหา” เนื่องจากการชี้ขาดคดีอาญาอย่างการพิพากษาคดีของศาล หรือการสั่งคดีของพนักงานอัยการ ล้วนต้องอาศัยความจริงของเรื่องดังกล่าวที่ได้มาโดยชอบด้วยกฎหมายโดยการค้นหาความจริงจะแบ่งเป็นสองชั้น คือ การตรวจสอบค้นหาความจริงในชั้นก่อนฟ้องและในชั้นศาล ซึ่งตามแนวทางว่าด้วยบทบาทอัยการสากล (United Nations Guidelines on the Role of Prosecutors) ข้อที่ 14 วางหลักให้ “พนักงานอัยการมีหน้าที่ที่จะต้องมีความสงสัยไม่ฟ้อง ไม่ดำเนินการฟ้องร้อง หรือไม่ดำเนินคดีต่อไป หากผลจากการสอบสวนโดยชอบปรากฏว่า ข้อกล่าวหาเหล่านั้นยังไม่มีมูลเพียงพอ”

2.1 การค้นหาความจริงแท้

การสอบสวนเป็นการตรวจสอบค้นหาความจริงในชั้นก่อนฟ้อง ไม่ได้เริ่มจากการเอาตัวผู้กระทำความผิดไว้ในอำนาจรัฐก่อนแบบระบบจารีตนครบาลที่ละเมิดสิทธิโดยไม่จำเป็นเช่นในอดีต แต่การค้นหาจริงจะเริ่มต้นตั้งแต่เมื่อทราบว่ามีกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น จากนั้นจึงทำการค้นหาความจริงให้จนถึงแก่ ว่าบุคคล “กระทำการใดเป็นความผิด” ด้วยการรวบรวมพยานหลักฐานก่อน ซึ่งเนื้อหาของพยานหลักฐานที่รัฐต้องทำการตรวจสอบและค้นหาให้ถึงที่สุดเพื่อให้ปรากฏความจริงแท้ที่กระจ่างชัดที่สุดเท่าที่จะทำได้มีอยู่ 2 ประการ คือ

(1) ความจริงเกี่ยวกับตัวบุคคลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138 เช่น ประวัติการกระทำความผิด สภาวะแห่งจิตของผู้กระทำ ครอบครัวยุติธรรม และความประพฤติ ทำให้เรื่องราวของการกระทำครบถ้วน ซึ่งเมื่อรวมเข้ากับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดแล้วจะเป็นข้อมูล

ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการกำหนดโทษผู้กระทำความผิดได้อย่างเหมาะสมกับตัวบุคคล ตามหลักการกำหนดโทษรายบุคคล (Individual of punishment) และวิธีการปฏิบัติในดำเนินคดีที่ถูกต้องกับผู้ต้องหารายนั้น

ความจริงเกี่ยวกับตัวบุคคลนั้นสามารถใช้เป็นเหตุผลในการสังคดีของพนักงานอัยการได้ โดยเฉพาะการใช้ข้อมูลในส่วนนี้ในการนำไปสู่ช่องทางในการดำเนินคดีที่เหมาะสม ตัวอย่างเช่น คดีขโมยชาลาเปาจากห้างดังของพนักงานขายชาลาเปา เนื่องจากหัวหน้าฝ่ายป้องกันและรักษาความปลอดภัยของห้างตรวจสอบพบว่าพนักงานลักทรัพย์คือชาลาเปาได้ครีมนจำนวน 1 ลูก หลังจากเลิกงานในตอนค่ำ แม้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำจะครบองค์ประกอบในความผิดฐานลักทรัพย์ แต่เมื่อมีการค้นหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวบุคคล ทำให้ความจริงปรากฏว่า ขโมยเพื่อนำไปให้น้องชาย อายุ 7 ปี รับประทานประทังความหิวโหย และกระทำเมื่อได้รับคำสั่งจากทางห้างให้นับจำนวนชาลาเปาที่เหลือขายในวันนั้นพร้อมกับให้นำไปทิ้ง จึงเกิดความเสียหายและคิดว่าชาลาเปาจำนวน 1 ลูกที่ตนซื้อไปก่อนหน้านี้คงไม่สามารถทำให้น้องชายหายหิวได้ และได้เก็บชาลาเปาที่จะนำไปทิ้งไว้โดยพลการ จนกระทั่งถูกพนักงานรักษาความปลอดภัยของห้างจับได้ จึงสามารถใช้เป็นเหตุผลในการใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องตามหลักการฟ้องคดีตามดุลพินิจ (Opportunity Principle) โดยในคดีดังกล่าวพนักงานอัยการ ได้ให้เหตุผลว่าการที่เขาต้องติดคุกสังคมไม่ได้ประโยชน์แต่ประการใด เพราะเขาไม่ใช่คนร้ายโดยสันดาน และแม้ศาลจะรอการกำหนดโทษหรือรอการลงโทษจำคุก แต่กระบวนการยุติธรรมก็ไม่ควรทำให้บุคคลเช่นนี้ต้องมาแปดเปื้อนหรือมีคดีติดตัว [9]

(2) ความจริงของเรื่องที่มีการกล่าวหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 ซึ่งเป็นความจริงเดียวกันกับที่กฎหมายวางหลักให้ต้องแจ้งแก่ผู้ถูกกล่าวหาทราบหรือจำเลยในการแจ้งข้อหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 เพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ตามหลักฟังความทุกฝ่าย (Principle of “audi alteram partem”) กล่าวคือ เป็นความจริงในส่วนของ “เรื่องราวเกี่ยวกับการกระทำของผู้ต้องหาที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นความผิด” เนื่องจากความจริงในส่วนนี้เป็น “สิ่งที่เป็นเนื้อหาที่ต้องพิสูจน์ในการดำเนินคดีอาญา” จึงเป็นวัตถุแห่งคดี (Object of proceeding) ในคดีอาญาที่จะส่งต่อจากชั้นก่อนฟ้องไปยังชั้นศาลในรูปของคำฟ้องโดยเป็นเรื่องราวที่จะทำให้สามารถตอบคำถามได้ว่า ใคร กระทำอะไร เพราะเหตุใด ที่ไหน เมื่อไหร่ อย่างไร ซึ่งถูกสร้างขึ้นจากการรวบรวมพยานหลักฐานที่สามารถชี้ให้เห็นถึงข้อเท็จจริงย่อย ๆ ที่เกี่ยวข้องจนปะติดปะต่อเกี่ยวโยงกันเป็นเรื่องราวของการกระทำที่ถูกกล่าวหา [10]

การสอบสวนเพื่อทราบจะต้องทำการรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่จะสามารถทำได้ด้วยความเป็นภาววิสัยไม่ว่าพยานหลักฐานนั้นจะเป็นคุณหรือเป็นโทษแก่จำเลยในทัศนคติของผู้ตุ้ความยุติธรรมไม่ใช้การเอาผิด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 ซึ่งสอดคล้องกับหลักการตรวจสอบค้นหาความจริงแท้ ในทางกลับกันการดำเนินคดีจะยิ่งส่งผลร้ายเมื่อทางปฏิบัติการ

ตรวจสอบค้นหาความจริงในชั้นก่อนฟ้องรวบรวมแต่เพียงผลร้าย หรือทำเพียงคร่าว ๆ ไม่สืบกระแสดความ และมีการใช้มาตรการบังคับโดยไม่จำเป็นโดยไม่มีการตรวจสอบอย่างจริงจังแล้วมีการสั่งฟ้องคดี

ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐมีการดำเนินคดีในชั้นก่อนฟ้องโดยพนักงานอัยการซึ่งเป็นตุลาการอาชีพ (ต่างจากระบบ Common Law) ซึ่งมีการตรวจสอบค้นหาความจริงถึง 2 ครั้ง ทั้งชั้นศาลและชั้นก่อนฟ้อง เพื่อให้ปรากฏซึ่งความจริงแท้ของเรื่องราวที่ละเอียดและลงลึกจนถึงแก่น อันได้จากการตรวจสอบค้นหาความจริงในเนื้อหา โดย “การดำเนินคดีในชั้นก่อนฟ้องจะต้องได้มาซึ่งผลผลิตอันเป็นความจริงแท้ที่ครบถ้วน” หากพยานหลักฐานเท่าที่ปรากฏไม่เพียงพอจึงได้ว่าผู้ต้องหากระทำความผิดตามที่ได้อ้างกล่าวหา ก็ควรคืนสำนวนคดีกลับไปให้พนักงานสอบสวนโดยการสั่งให้ดำเนินการสอบสวนต่อไป หรือสั่งไม่ฟ้องการสอบสวนที่จะถือว่าเป็นการสอบสวนที่เสร็จสิ้น จะต้องมีความมั่นใจในระดับที่เชื่อได้ว่าศาลจะลงโทษ

การดำเนินคดีในประเทศญี่ปุ่นซึ่งดำเนินคดีอาญาโดยอาศัยหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และเป็นการดำเนินคดีในระบบกล่าวหาเช่นเดียวกับประเทศไทย การดำเนินคดีในชั้นก่อนฟ้องอัยการจะสั่งฟ้องก็ต่อเมื่อปรากฏพยานหลักฐานที่ชัดเจนและเชื่อถือได้ซึ่งมีน้ำหนักในการฟ้องในระดับที่เชื่อได้ว่าเมื่อฟ้องคดีไปแล้วศาลจะต้องลงโทษตามที่ฟ้องอย่างแน่นอนอนเท่านั้น โดยหากเป็นกรณีที่มีข้อสงสัยหรือยังไม่สามารถพิสูจน์ความผิดได้อย่างแน่ชัด พนักงานอัยการจะไม่สั่งฟ้องอย่างเด็ดขาดแต่จะทำการค้นหาหลักฐานเพิ่มเติม ส่งผลให้สถิติคดีการฟ้องร้องดำเนินอาญาในประเทศญี่ปุ่นในปี พ.ศ. 2556 นั้นเป็นการพิพากษาลงโทษสูงถึงร้อยละ 99.5 [12]

2.2 การยกผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานในคดี

การยกผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานในคดี (ไม่ตกเป็นกรรมในคดี) หมายถึง การที่ผู้ถูกกล่าวหาได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ และได้ตกเป็นเพียงวัตถุของการชักฟอกเพื่อค้นหาความจริงในการดำเนินคดีอาญา หากแต่มีส่วนร่วมสำคัญในการทำให้ความจริงแท้ของเรื่องราวและตัวบุคคลปรากฏจากหลักฟังความทุกฝ่ายโดยสามารถนำเสนอข้อเท็จจริงเข้าสู่กระบวนการพิจารณาได้ตามที่ต้องการ ตลอดจนได้รับการรับรองสิทธิต่าง ๆ ในอันจะทำให้สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ [13]

การตรวจสอบค้นหาความจริงในชั้นก่อนฟ้องจากการสอบสวนสามารถแบ่งเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินคดีอาญาเพื่อทราบความจริงเกี่ยวกับตัวบุคคล และความจริงเกี่ยวกับเรื่องที่มีการกล่าวหาตามที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้นได้เป็น 2 ประการ คือ

(1) พยานหลักฐาน และ

(2) มาตรการบังคับ (Criminal sanction) เช่น การเรียก การจับ การค้น การขัง

เนื่องจากมาตรการบังคับก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลอย่างร้ายแรง เช่น การจับและการออกหมายจับ การขังระหว่างสอบสวนหรือการฝากขัง การใช้มาตรการบังคับต้องใช้ต่อเมื่อมีความจำเป็นในการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ โดยจำเป็นในวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 2 ประการ

คือ เพื่อให้การดำเนินคดีเป็นไปโดยเรียบร้อย และเพื่อประกันการมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในการดำเนินคดีการพิจารณาปล่อยตัวชั่วคราวจึงเป็นเรื่องเดียวกันที่ต้องสั่งโดยคำนึงถึงความจำเป็นเหล่านี้เช่นกัน ไม่ใช่เรื่องของความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ หลักการดังกล่าวนำมาซึ่งการบัญญัติเหตุแห่งการออกหมายจับที่มีใจความ 2 ส่วน คือ ส่วนที่กล่าวถึงการมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลน่าจะได้กระทำความผิดและส่วนของเหตุที่จำเป็นไว้เป็นการเฉพาะเจาะจง 4 เหตุตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 66 (1) กล่าวคือ เหตุอันเนื่องจากความร้ายแรงของความผิด ซึ่งเป็นเหตุรองในการพิจารณา เนื่องจากแม้ผู้ต้องหาจะถูกกล่าวหาในคดีร้ายแรงก็ไม่แน่ว่าการดำเนินคดีจะไม่อาจเป็นไปได้โดยเรียบร้อย หรือ มีการขัดขวางการมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในการดำเนินคดี ส่วนเหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนี เหตุอันควรเชื่อว่าจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน และเหตุอันควรเชื่อว่าจะไปก่อเหตุอันตรายประการอื่นตามมาตรา 66 (2) นั้นเป็นเหตุหลัก เนื่องจากการดำเนินคดีย่อมไม่อาจเป็นไปได้โดยเรียบร้อย และขัดขวางการมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในการดำเนินคดี [14]

ประกฏหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 วรรคสอง ซึ่งวางหลักว่าการแจ้งข้อหาตามวรรคหนึ่งจะต้องมี “หลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดตามข้อหา” การตั้งข้อหาไว้ก่อนโดยปราศจากพยานหลักฐาน เพื่อการใช้มาตรการบังคับในการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐได้โดยง่าย เนื่องจากไม่มีการค้นหาความจริงที่มีประสิทธิภาพ ไม่ได้ความจริงแท้ในชั้นก่อนฟ้อง เพื่อความสะดวกในการหาพยานหลักฐาน หรือ ค้นหาพยานหลักฐานจากผู้ต้องหา อันทำให้ผู้ต้องหาตกเป็นกรรมของคดี (Prozess-objekt) และทำลายหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of innocent) โดยเมื่อไม่มีการตรวจสอบการกระทำที่ผิดขั้นตอนเช่นนี้ ย่อมนำมาสู่ความไม่เป็นภาวะวิสัยในการปฏิบัติงานความผิดพลาดสูญเปล่าของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และการละเมิดสิทธิจากการใช้มาตรการบังคับเกินจำเป็น การกลั่นแกล้งจากการใช้อำนาจโดยไม่เป็นธรรม โดยจะเห็นจากคำสั่งกรมตำรวจซึ่งได้กล่าวถึงการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจในชั้นสอบสวนไว้ว่า “บางคดีมีการตั้งข้อหาเป็นสิบข้อหา ทำให้มีการแจ้งข้อหาแก่ผู้กระทำความผิดเกินจำเป็น ตลอดจนมีการแจ้งข้อหาโดยขาดพยานหลักฐานแล้วมีความเห็นสั่งไม่ฟ้องในภายหลังซึ่งเป็นการเสียหายต่อคดี...” (คำสั่งกรมตำรวจที่ 382/2530)

3. บทวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐและหลักการตรวจสอบค้นหาความจริงของการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง

ตัวอย่างกรณี คดีของชายผู้หนึ่ง ซึ่งต้องตกอยู่ภายใต้การใช้มาตรการบังคับทางอาญาด้วยการขังเป็นเวลานานถึง 1 ปี 7 เดือนกับอีก 13 วัน ในฐานะผู้ค้ายาเสพติด สาเหตุเนื่องมาจากขบวนการค้ายาเสพติดได้นำเอาบัตรประจำตัวประชาชนที่ชายผู้นั้นทำหายแนบกับกล่องพัสดุไปรษณีย์เพื่อส่งพัสดุเป็นยาบ้ากว่า 7,000 เม็ด ก่อนถูกแจ้งข้อหาโดยอาศัยพยานหลักฐานเพียงสำเนาบัตรประจำตัวประชาชนฉบับเก่าก่อนการแจ้งหายของชายผู้นั้นที่ใช้แนบในการส่งพัสดุ และการซื้อใบบัตรของพนักงานรับฝากพัสดุ เมื่อคดีเข้าสู่ชั้นพิจารณา พยานของเจ้าพนักงานซึ่งเป็นพนักงานผู้รับฝากกลับจำไม่ได้แต่อย่างใดว่าชายผู้นั้นเป็นผู้ส่ง

กล่องพัสดุดังกล่าวหรือไม่ อีกทั้งยังไม่ปรากฏว่าเป็นลายมือชื่อของจำเลยในการฝากกล่องพัสดุ อันเป็นการรับรองสำเนา จึงต้องสงสัยว่ามีการแอบอ้างนำบัตรประจำตัวประชาชนของชายผู้นั้นมาใช้ และสมควรยกผลประโยชน์ให้แก่จำเลย ซึ่งหลังจากศาลตัดสินยกฟ้องพนักงานอัยการมิได้มีการอุทธรณ์แต่อย่างใด คำพิพากษาดังกล่าวจึงถึงที่สุด [11]

การค้นหาคำความจริงในเรื่องของการแจ้งหายบัตรประจำตัวประชาชนซึ่งปรากฏอยู่อย่างชัดเจนว่าฉบับที่ใช้ส่งเป็นฉบับเก่า การตอกบัตรเข้าทำงานในวันเกิดเหตุ การตรวจสอบลายมือชื่อ มิได้กระทำลงทั้งที่เป็นส่วนที่เป็นคุณแก่ผู้ต้องหา อีกทั้งเรื่องราวเกี่ยวกับพฤติการณ์แวดล้อมอื่น ๆ ซึ่งแสดงถึงความเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับขบวนการค้ายาเสพติดนอกจากบัตรประจำตัวประชาชนก็ไม่ปรากฏว่ามีการรวบรวมพยานหลักฐานอื่น ๆ แต่อย่างใดก่อนมีการสั่งฟ้องคดี กรณีจึงมิได้ค้นหาคำความจริงในฝั่งที่เป็นคุณกับตัวจำเลย ในอันจะได้ความจริงแท้ของเรื่องราวที่เกิดขึ้น แล้วปล่อยให้จำเลยต่อสู้เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนในชั้นศาล

แม้ในภายหลังศาลจะรับรองความบริสุทธิ์ให้ แต่ก็ต้องสูญเสียซึ่งอิสรภาพเป็นเวลาถึง 1 ปี 7 เดือน เพราะถูกคัดค้านการประกันตัวเนื่องจากเป็นกรณีความผิดในข้อหาที่ร้ายแรง เป็นผลให้ชายคนดังกล่าวซึ่งกำลังศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 3 คณะวิศวกรรมศาสตร์สาขาเครื่องกลของมหาวิทยาลัยเปิดแห่งหนึ่ง ไม่สามารถสำเร็จการศึกษาได้ภายในเวลาที่มหาวิทยาลัยกำหนดได้ ต้องออกจากงาน เสื่อมเสียชื่อเสียง ชีวิตครอบครัวแตกสลาย เนื่องจากภรรยาของชายผู้นั้นไม่สามารถหาเลี้ยงตนเองและบุตรอายุ 3 ปีได้ จึงจำเป็นต้องหย่าขาดจากชายผู้นั้นเพื่อสมรสใหม่ [11]

อนึ่ง หากชายผู้นั้นไม่สามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองได้ ย่อมต้องรับโทษโดยมิได้ก่อความผิดขึ้นแต่อย่างใด และการได้รับเงินชดเชยจึงไม่สามารถเทียบได้เลยกับความสูญเสียที่เกิดขึ้น ซึ่งเห็นได้อย่างชัดแจ้งว่าคดีดังกล่าวเป็นคดีหนึ่งที่แสดงถึงความบกพร่องของการตรวจสอบค้นหาคำความจริงที่ไม่ชัดเจนลงลึกเพียงพอ อันนำไปสู่การละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานจากมาตรการบังคับทางอาญาอย่างเกินสมควร (ซึ่งประเด็นการใช้มาตรการบังคับนี้จะขอล่าวโดยละเอียดในหัวข้อที่ 2.2 การยกผู้ต้องหาเป็นประธานของคดี) ปรักรำผู้บริสุทธิ์ และผลเสียของการส่งบุคคลเข้าไปทดลองกระบวนการยุติธรรม

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยซึ่งมีการดำเนินคดีโดยอาศัยหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้น เป็นการดำเนินคดีภายใต้หลักการตรวจสอบค้นหาคำความจริงตั้งแต่ในชั้นก่อนฟ้อง ซึ่งรัฐมีบทบาทหลักในการพิสูจน์ความจริง นำมาสู่การตรวจสอบค้นหาเพื่อให้ได้มาซึ่งความจริงแท้ของเรื่องราวที่เกี่ยวกับการกระทำที่ถูกกล่าวหาและที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้กระทำความผิดให้ครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุด ตามหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายใต้เงื่อนไขที่ว่าวิธีการในการได้ข้อเท็จจริงมาด้วยหลักตรวจสอบนั้นจะต้องชอบด้วยกฎหมายและไม่ทำให้ผู้ถูกกล่าวหาตกเป็นกรรมในคดี

การตรวจสอบค้นหาความจริงจะต้องกระทำ 2 ชั้น คือ ชั้นก่อนฟ้องที่พนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบ และชั้นศาล ซึ่งการตรวจสอบค้นหาความจริงในชั้นก่อนฟ้องนั้นองค์กรของรัฐต้องตรวจสอบให้ได้ความจริงแท้ของเรื่องราวเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิด และเรื่องราวเกี่ยวกับตัวบุคคลของผู้ถูกกล่าวหา ที่มีความชัดเจนแล้วตั้งแต่ในชั้นก่อนฟ้อง (การดำเนินคดีในชั้นก่อนฟ้องจะต้องได้มาซึ่งผลอันเป็นความจริงแท้ที่ครบถ้วนแล้ว) ซึ่งการตรวจสอบค้นหาความจริงดังกล่าวจะต้องมีย่อหย่อนไปกว่าการพิจารณาคดีในชั้นศาล กรณีการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องจึงมิใช่รอการตรวจสอบความจริงในชั้นศาลหรือการส่งบุคคลเข้าไปทดลองกระบวนการยุติธรรม ด้วยเหตุที่กล่าวมาทั้งหมดในบทความนี้ ผู้เขียนจึงมีความเห็นและข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

(1) พยานหลักฐานในชั้นก่อนฟ้องควรสะท้อนอย่างถูกต้องถึงขอบเขตข้อหาที่ผู้ถูกกล่าวหาเกี่ยวพันถึงและความรับผิดชอบของผู้ถูกกล่าวหาอย่างชัดเจน

(2) เป็นสิ่งที่ผิด หากจะใช้วิธีฟ้องร้องดำเนินคดีผู้ถูกกล่าวหาในข้อหาที่ตั้งขึ้นโดยปราศจากพยานหลักฐานที่รัดกุมเพียงพอ แล้วให้ผู้ถูกกล่าวหาไปต่อสู้คดีในชั้นศาลเนื่องจากเห็นว่าเป็นการฟ้องคดีเพื่อประโยชน์ของรัฐ เพื่อให้ได้มีการพิจารณาคดีในชั้นศาลโดยผู้พิพากษาเป็นผู้ตัดสิน

(3) เป็นสิ่งที่ผิด หากจะฟ้องร้องดำเนินคดีแก่ผู้ถูกกล่าวหา ในข้อหาที่หนักกว่าข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่ปรากฏขึ้นในคดี เพื่อใช้มาตรการบังคับทางอาญา เช่น การจับหรือการขัง ในอันจะทำให้ได้รับความสะดวกในการค้นหาความจริง ซึ่งเป็นการทำให้ผู้ถูกกล่าวหาตกเป็นกรรมในคดี

เอกสารอ้างอิง

- [1] อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ. (2552). *ทฤษฎีอาญา* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน. หน้า 109.
- [2] คณิต ณ นคร. (2561). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. พิมพ์ครั้งที่ 9 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน. หน้า 86-87.
- [3] คณิต ณ นคร. (2558). *กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งภาคการดำเนินคดี* พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน. หน้า 29-35,358.
- [4] ณรงค์ ใจหาญ. (2556). *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน หน้า 37.
- [5] คณิต ณ นคร. (2530). *วิธีพิจารณาความของไทย: หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน*. *วารสารนิติศาสตร์* ปีที่ 15 ฉบับที่ 3 (25 กันยายน 2530). หน้า 4.
- [6] ชาญชัย แสงวงศ์ และวรรณชัย บุญบำรุง. (2543). *สาระนำรู้เกี่ยวกับการจัดทำประมวลกฎหมายของต่างประเทศและของไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม. หน้า 123-125.
- [7] กุมพล พลวัน. (2520). *ข้อสังเกตเกี่ยวกับความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกา* *วารสารอัยการ*. ปีที่ 1 ฉบับที่ 1.
- [8] ชัชชัย ยุระพันธ์. (2565). *หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐกับการเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดี*. *วารสารวิชาการนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยทักษิณ*. ปีที่ 10 ฉบับที่ 12 (2022). หน้า 90-107.

- [9] ทีมข่าวเฉพาะกิจไทยรัฐ. ย้อนคดีลักทรัพย์ในตำนาน หนุม 16 ฉกซาลาเปาลูกเดียวเพื่อน้อง. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2566, จาก <https://www.thairath.co.th/content/849612>
- [10] กรรณิรมย์ โกมลารชุน, วัตถุประสงค์ในคดีอาญาคืออะไร? What is the object of criminal proceedings? *วารสารกระบวนการยุติธรรม*. ปีที่ 7 เล่มที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2557). หน้า 9-10
- [11] ทีมข่าวอาชญากรรมหน้าแรกผู้จัดการ Online. ปส.ได้กรณีจับแพะคดียาเสพติดนอนคุกฟรี 2 ปี สืบค้นเมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2566, จาก <https://mgronline.com/crime/detail/9560000058913>
- [12] อรรถพล ใหญ่สว่าง. บทบาทพนักงานอัยการญี่ปุ่นกับการใช้ดุลพินิจในการสอบสวนและดำเนินคดีอาญา (ตอนจบ). *มติชนรายวัน*. 23 กรกฎาคม 2558.
- [13] อิงครัต ดลเจิม. (2563). หลักการแนวคิดทฤษฎีและการบริหารจัดการกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. *วารสารกฎหมายและสังคมรังสิต*. ฉบับที่ 2 ฉบับที่ 1. หน้า 80.
- [14] คณิต ณ นคร. เมื่อกระบวนการยุติธรรมถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง สืบค้นเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2566, จาก <https://prachatai.com/journal/2013/12/50309>